

Genel Ticaret Sistemine Göre Dış Ticaret İstatistikleri

Dış Ticaret İstatistikleri

Dış ticaret geniş anlamıyla, uluslararası mal ve hizmet alışverişidir. Malların yanı sıra hizmetlerin de ihracat ve ithalatı söz konusu olmakla birlikte, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan dış ticaret istatistiklerinde sadece mal ihracatı ve ithalatı kapsamaktadır. Dış ticaret istatistikleri, ekonominin önemli göstergelerinden birisidir. Kamu kurum ve kuruluşları, iş çevreleri, akademik çevreler ve uluslararası kuruluşlar tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca, ulusal hesaplar ve ödemeler dengesinin en önemli girdilerinden birisidir. Ülkemizde dış ticaret istatistikleri Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ile Ticaret Bakanlığı işbirliğiyle üretilip TÜİK tarafından yayımlanmaktadır. İstatistiklerin üretiminde gümrük beyannamelerinden alınan bilgiler kullanılmaktadır.

Dış Ticaret İstatistiklerinde Kullanılan Sistemler

Dış ticaret istatistiklerinin üretilmesi konusunda temel kaynak Birleşmiş Milletler'in Uluslararası Mal Ticareti İstatistikleri El Kitabı'dır (International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions-IMTS 2010). El kitabına göre, dış ticaret istatistiklerinin üretilmesi için iki sistem bulunmaktadır. Bu sistemlerden birincisi genel ticaret sistemi, diğeri ise özel ticaret sistemidir.

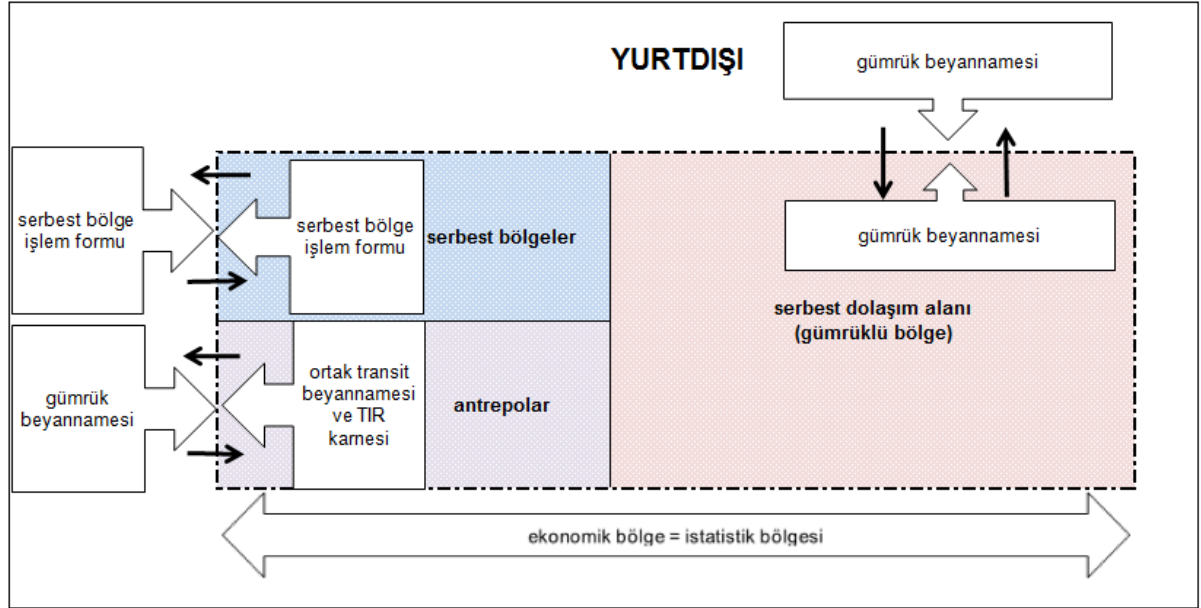
Genel ticaret sisteminde bir ülkenin ekonomik alanına giren ve bu alandan çıkan mallar kapsamaktadır. Bu sistemde; serbest bölgeler, gümrük antrepoları ve ülkenin serbest dolaşım alanına giren veya bu alanlardan çıkan mallar kayıt altına alınır. Bir ülkenin ekonomik alanı o ülkenin coğrafi sınırlarıyla ve istatistiksel alanıyla örtüşmektedir.

Ülkemizde serbest bölge faaliyetleri kendi mevzuatına göre yürütülmektedir. Bu nedenle serbest bölgelerin yurtdışı ile işlemlerinde "**serbest bölge işlem formu**", Türkiye'nin serbest dolaşım alanı ile işlemlerinde "**gümrük beyannamesi**" kullanılmaktadır.

Yurtdışından antrepolara getirilen mallar için "**antrepo beyannamesi**" düzenlenmektedir. Bu beyannameler "**gümrük beyannamesi**" ile aynıdır. Antrepolardan yurtdışına gönderilen mallar içinse "**yeni bilgisayarlı transit sistemi**" adlı ortak transit sistemi ve "**TIR karneleri**" kullanılmaktadır.

Uluslararası Mal Ticareti İstatistikleri El Kitabı'nda bir ülkenin ekonomik alanına giren veya bu alandan çıkan tüm malları kapsadığı için veri kaynaklarının uygun olması halinde genel ticaret sisteminin kullanılması önerilmektedir. Ayrıca, bu sistem ulusal hesaplar (SNA 2008) ve ödemeler dengesi (BPM6) ile uyumludur.

Şekil 1 - Genel ticaret sistemi

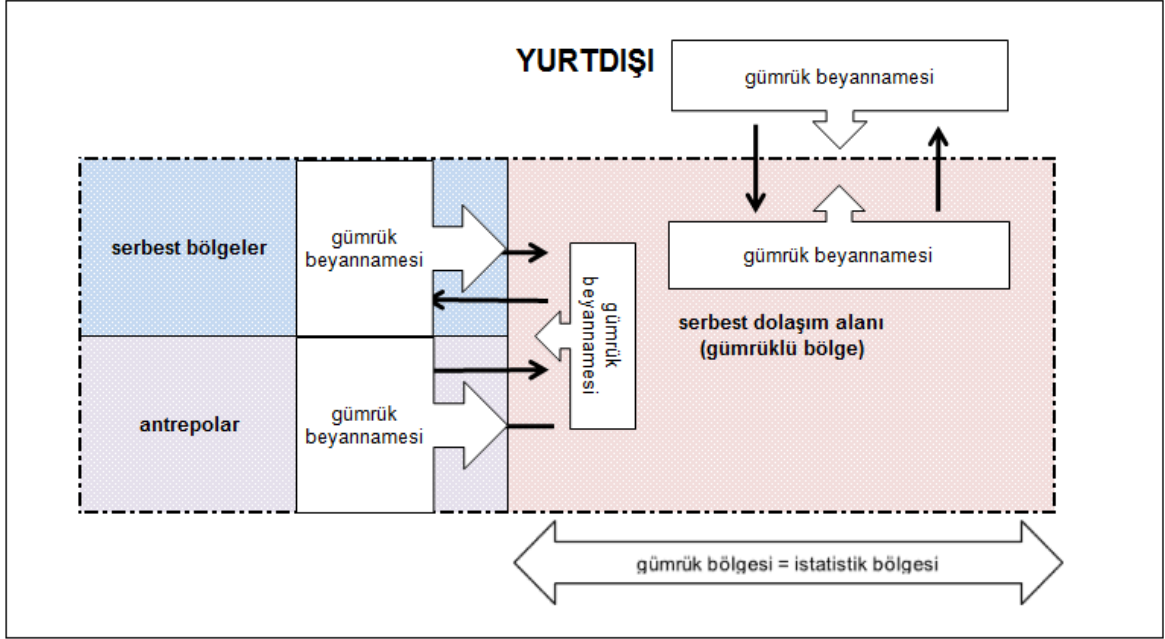

Özel ticaret sisteminde ise, gümrük antrepoları ve serbest bölgeler istatistiklerde kapsamamakta, sadece ülkenin serbest dolaşım alanına giren ve bu alandan çıkan mallar dahil olmaktadır.

Özel ticaret sisteminde gümrük antrepoları ve serbest bölgeler o ülkenin istatistik bölgesi olarak görülmemektedir. Antrepolar ile serbest bölgelerden serbest dolaşım alanına giren ve serbest dolaşım alanından serbest bölgelere ve gümrük antrepolarına gönderilen mallar kayıt altına alınmakta, yurtdışından gümrük antrepolarına ve serbest bölgelere giren ve bu alanlardan yurtdışına çıkan mallar kayıt altına alınmamaktadır.

İstatistiklerin üretiminde sadece **"gümrük beyannamesi"** kullanılmaktadır. Yani ülkemizin serbest dolaşım alanı denilen gümrüklü bölge ile yurtdışı, antrepo ve serbest bölgeler arasında yapılan tüm işlemlerde bu beyannameler geçerlidir.

Şekil 2 - Özel ticaret sistemi

Genel Ticaret Sistemine Göre Dış Ticaret İstatistiklerinin Üretilmesi

Genel ticaret sistemine göre dış ticaret istatistiklerinin üretimi konusunda çalışmalar 2012 yılında başlatılmıştır. Serbest bölge ve antrepo işlemleri farklı mevzuata, belge ve form düzenine göre yürütüldüğü için ayrıntılı veri üretimine yönelik bilgi bulunmamaktaydı. Yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen veriler analiz edilmiş ve 2013-2019 dönemine ilişkin ayrıntılı veriler üretilmiştir. Ayrıca bu süreç içerisinde kullanılan form ve belgeler ayrıntılı veri üretimine uygun hale getirilmiştir.

Genel ticaret sistemine göre dış ticaret istatistiklerine ilişkin veri kaynakları 2013'ten itibaren mevcuttur, dolayısıyla söz konusu veriler 2013 ve sonraki döneme ilişkin olarak sağlanabilecektir. Bu doğrultuda genel ticaret sistemine göre dış ticaret istatistiklerinin üretilmesinde;

- Serbest bölgelerin yurtdışı ile işlemlerinde kullanılan "serbest bölge işlem formu",
- Türkiye'nin serbest dolaşım alanı ile serbest bölgeler, antrepolar ve doğrudan yurtdışı ile olan işlemlerinde kullanılan "gümrük beyannamesi",
- Yurtdışından antrepolara getirilen mallar için kullanılan "antrepo beyannamesi",
- Antrepolardan yurtdışına gönderilen mallar için kullanılan "yeni bilgisayarlı transit sistemi" adlı ortak transit sistemi ve "TIR karneleri"nden derlenen bilgiler kullanılmaktadır.

Ulusal hesaplar ve ödemeler dengesi gibi ekonomik istatistiklerin hesaplanmasında genel ticaret sistemine göre dış ticaret istatistikleri kullanılmaktadır. Dış ticaret istatistiklerinin ayrıntılı olarak genel ticaret sistemine göre yayımlanması ile birlikte, hem ulusal hesaplar, hem de ödemeler dengesi hesapları ile uyum sağlanmıştır.

Genel ticaret sistemine göre dış ticaret istatistikleri, özel ticaret sistemine göre dış ticaret istatistiklerinin üretiminde kullanılan yöntemlerle hesaplanmaktadır. Sadece veri kaynaklarında değişim olmuştur.

Genel Ticaret Sistemine Göre Dış Ticaret İstatistiklerinin Yayınlanması ve Dağıtımı

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından genel ticaret sistemine göre üretilen istatistikler 2019 yılı Ocak ayından itibaren toplulaştırılmış olarak haber bülteninde ve eklerinde kullanıcılara sunulmuştur. 2020 yılı Ocak ayı haber bülteni ile birlikte ayrıntılı dış ticaret istatistikleri genel ticaret sistemine göre yayınlanmaya başlanmıştır.

Bu kapsamda yayınlanan aylık haber bülteni ve ek tabloları genel ticaret sistemine göre dış ticaret verilerini içermektedir. Özel ticaret sistemine göre verilere ise, bültende özet olarak, ayrıca ek tabloda aylık ve yıllık olarak yer verilmiştir.

Kurumumuz internet sitesinde yer alan veritabanları kısmında ayrıntılı veriler hem genel, hem de özel ticaret sistemine göre verilmektedir.

Dış ticaret istatistiklerinin mevsim ve takvim etkilerinden arındırılması için kullanılan model genel ticaret sistemine göre dış ticaret serileri kullanılarak belirlenmiş ve arındırma işlemleri genel ticaret sistemine göre yapılmıştır.

Genel ticaret sistemine göre dış ticaret istatistikleri daha güncel olan Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması Rev.4 ve Uluslararası Standart Ticaret Sınıflaması Rev.4'e göre yayınlanmaktadır. Bu doğrultuda, Teknoloji Yoğunluğuna Göre Ürün Grupları Sınıflamasını da ISIC Rev.4 sınıflamasına uyumlu hale getirmek için Eurostat tarafından NACE Rev.2 sınıflaması baz alınarak hazırlanan Teknoloji Yoğunluğuna Göre Ürün Grupları Sınıflaması kullanılmıştır.